

Повод за написване на настоящето осветление ми дадоха неизвестните досега писма на Антон Страшимиров до Найчо Цанов, публикувани от другаря Трифон Вълвов,¹ и поспециално някои от историческите пояснения, които е дал той към тях. Тази публикация е полезна, защото действително допринася за изясняване на някои моменти от живота и дейността на писателя, а именно, когато неговият неспокоен дух, макар и временно, се е бил подслонил под крилото на формиращата се тогава у нас радикал-демократическа партия. Между другото от публикуваните писма се вижда колко много Антон Страшимиров се интересувал от връзката на македонското освободително движение и колко много това движение е било свързано с политическия живот в София.

Като се има предвид, че Вълвов трябваше по-сериозно да проучи в писмата случаите, които са във връзка с македонското революционно движение, за да им даде след това исторически вярно пояснение. Така в бележка 2 на стр. 99, искайки да обясни на читателите за каква „Солунска афера“ говори Страшимиров, той пише: „От 15 до 18 април 1903 г. в Солун били извършени от македонски революционери-терористи — „гемиджии“², начело с Ордето, редица атентати срещу обществени сгради, банки, параходи и други обекти с цел да се обърне внимание на европейските народи и се даде свобода на Македония.

Всички „гемиджии“ геройски загинали в развалините или се самоубили. Г. Делчев водел решителна борба срещу подобни методи, които имали за резултат нечувани репресии срещу населението.“

Трябва да кажем, че в тази бележка са допуснати неточности.

Не е вярно твърдението, че всички „гемиджии“ загинали в развалините при атентатите или се самоубили. В същност при схватки с полицията и войската загинали или се самоубили осем души. Другите четирима останали живи. Те били съдени и осъдени от специален военен съд на смърт. Впоследствие смъртната им присъда била заменена с вечно заточение. Откарани били в гр. Мозрук, областта Фезан в Сахара. Там двама от тях починали от лошия климат и от тежките условия на каторжния живот. С дадена след хурита¹ през 1908 г. амнистия другите двама били освободени и се завърнали в родината си. Павел Шатов доживя до дълбока старост и почина преди няколко години.

Невярно е и твърдението на Трифон Вълвов, че Гоце Делчев водел решителна борба срещу методите на борба чрез атентати. Тъкмо обратно. Делчев не само че не е бил против, но е бил сторонник на тези методи. Както е известно, по негова инициатива бил разрушен с мининит на 14 март 1903 г. (т. е. само един месец преди солунските атентати) ж. п. мост при гара Ангиста по линията Дедагач—Солун. А що се отнася конкретно за отношенията му към плановите на „гемиджиите“ Павел Шатов казва: „Мнозина (от ръководителите на организацията — Ив. Д.)

се отнасяха към нашата група с респект, а особено най-първите хора от тогавашното представителство на ВМРО начело с Гоце Делчев, с когото ние сегиз-тогиз се срещаме и водехме разговори. Той напълно беше възприел и поддържал и одобряваше този род акции (т. е. атентатите), защото беше изобщо против едно прибрано общо въстание, което при тогавашното общоевропейско и общобалканско положение, освен че нямаше да даде някои по-положителни резултати, а напротив, щеше да разстрои още повече ВМРО, без даже да се предизвика каквато и да била интервенция от страна на великите сили.“¹ Че Делчев през онова време действително е предпочитал отделните нападателни действия пред общото въстание, ни свидетелствува неговият биограф, поетът П. К. Яворов, който е придружавал апостола в предсмъртната му обиколка: „Ний трябва да почнем — казвал Делчев — с нападения от страна на четите върху аскерски отделения и с атентати от страна на решителни момци по железопътни линии, също и по държавни учреждения. И да продължим така, но всякога далече от българското население, което не трябва да излагаме на турски преследвания и жестокости. Българите в Македония носят почти сами върху гърба си товара на революцията — и те са нужни, за да се продължи борбата ни, докато стигнем крайната ни цел...“²

Известният македонски революционер Дамян Груев също не е бил принципа-

¹ Вж. кн. VI, 1962 г. на сп. Литература мисъл.

² Младежки кръжок, наречен „Гемиджии“, т. е. хора, простили се с живота и отпуснали своята лодка в бурното море. От турското „гемик“ — лодка.

¹ Вж. Павел Шатов „В Македония под робство“ стр. 195.

² Вж. П. К. Яворов — „Гоце Делчев“, стр. 25.

¹ Свобода, освобождение.

лес противник на готвените атентати. Само че той е настоявал пред някои от „гемиджките“ акция да се проведе след предстоящото общо въстание. Груев и другарите му искали атентатите в Солун, по примера на Ботевата чета след Априлското въстание от 1876 г., да бъдат един вид последен акорд от борбата на македонския народ за освобождение. „Гемиджките“ обаче не се съгласили. Те били завършили приготовленията си и ако акцията се отло-

жела, имало опасност от провал. Освен това те искали да запазят своята самостоятелност и свобода на действие.

Така или иначе, „гемиджките“ изпълнили своите планове. С извършените атентати те действително засегнали чувствително интересите на европейския капитал в Турция, нанесли удар върху престижа на султанската деспотическа система на управление и с това спечелили симпатиите на тогавашното световно про-

гресивно обществено мнение. С проявяния от тях героизъм, с упоритостта си при подготовката на атентатите, със смелостта си при тяхното изпълнение и с готовността си за саможертва, макар и малко на брой, те за времето си внесли голям дял в общия склад на революционните движения против тиранията и мракобесието. Затова не е нужно 60 години след ония дни макар и в една бележка да се подценява тяхното дело!

Иван Дивизия

ОЩЕ ВЕДНЪЖ ЗА РЕФЕРАТИВНИЯ БЮЛЕТИН

В книжка 4 на сп. „Литературна мисъл“ бе публикувана бележка от Любен Георгиев „За по-голяма обективност на научната информация“, в която се подлагаше на критика редакцията на „Реферативния бюлетин“ при БАН — отдел за литературнознание. По повод на тази критика излезе редакторът на бюлетина др. Кръстьо Генов с контра-реплика, поместена в книжка 6 на списанието. В отговор на неговите обяснения в списанието се получи нова бележка от Л. Георгиев. В нея се прави разбор на възраженията, които дава др. Генов и се установява, че редакторът на бюлетина фактически отхвърля всички критични бележки. Л. Георгиев пише: „От изнесените 14 случая на премълчани книги и два сборника редакторът има основание да протестира само за един — за книгата на М. Янакиев, която е излязла една година по-рано и случайно се попаднала в списъка на книгите от 1961 година.

За останалите книги той и сега не дава задоволителни обяснения защо те липсват от Реферативния бюлетин. Др. Генов не счита за нужно да отговори на основния въпрос: по какъв принцип е извършен подборът на аотираните заглавия. А това оставя отворени вратите за личния произвол и субективните предпочитания на съставителя и редактора. За някои от изпуснатите книги др. Генов „обяснява“, че части от тях били аотираны в предишния брой на бюлетина, когато тия части са излизали като статии. С това той прави опит да се измъкне, защото в моята бележка се говори не за отделни статии, а за книги, които са пропуснати. В контра-репликата си Кр. Генов се опитва да ни убеди, че той е едва ли не невинен за допуснатите сериозни пропуски, тъй като друг подбирал и предлагал за аотиране статиите и книгите, а той като редактор само упражнявал контрол върху предлага-

ните заглавия и преглеждал текста на реферативните рецензии. Но няма такъв редактор в България, който да не носи отговорност за пропуските, още повече щом той е длъжен и да упражнява контрол. От неговата контра-реплика заслужава внимание само твърдението, че пропуснатите книги ще бъдат включени в следния брой на бюлетина. Ако това стане, то ще означава, че бележката от книжка 4 на „Литературна мисъл“ е постигнала половината от целта си. Другата половина цели да бъде избавен бюлетинът за в бъдеще от подобно пристрастие и да се подобри неговото списване.“

С това редакцията смята въпросът за приключен и не възнамерява да продължава разговора. Тя е в правото си да очаква действително подобрене в подбора и аотирането на литературоведските трудове, представяни в бюлетина.

От редакцията